

Yas ve Melankoli* Çevirenler

R. Uslu, ** O.E. Berksun***

Biz rüyalardan, narsisistik mental bozuklukların normal yaşamdaki prototipleri olarak faydalandık. Şimdi, melankoliyi, yasin normal duygulanımı ile karşılaştıracak ve melankolinin doğasını biraz olsun aydınlatmaya çalışacağız. Ama bu sefer varmış olduğumuz sonuçlardan aşırı bir beklenti içinde olunmasına karşı uyarı niteliğinde bir girişle başlamak durumundayız. Tanımında, deskriptif psikiyatride bile değişiklikler olan melankoli, bir tek birime indirgenmeye izin vermeyecek şekilde çeşitli klinik formlarda ortaya çıkmaktadır. Bu formlardan bir kısmı, tabloların bazılarının ruhsal değil bedensel kaynaklı olduğunu düşündürmektedir. Her gözlemcinin edinebileceği izlenimlerin dışında burada söyleyeceklerimiz, doğası su götürmez bir biçimde psikojen olan az sayıdaki vakaya aittir. Sonuçlarımızın genel geçer sonuçlar olduğu iddiasını baştan bir kenara bırakıp bugün kullanimımıza sunulmuş olan araştırma yöntemleri ile, zor da olsa, tüm bozukluklar için değil ama küçük bir grup bozukluk için bazı şeyleri, çok tipik olmasalar da keşfedebileceğimizi düşünüp kendimizi avutalım.

Klinik tablolar, yas ve melankoli arasındaki bağı (Correlation) doğrular gözükmektedir ve dahası çevresel etkilerden kaynaklanan nedenler, her iki durum için ayırdı mümkün olmayacak derecede benzerlik sergilemektedir. Yas, sevilen bir yakının veya ülke, özgürlük, bir ideal gibi düşünsel-soyut bazı değerlerin kaybına karşı gelişen bir reaksiyondur. Yasa neden olan olayların benzerleri, bazı insanlarda, bizde patolojik bir dispozisyon şüphesi doğuracak şekilde melankoliye neden olurlar. Yas içinde her ne kadar yaşama karşı takınılan tutumda büyük bir değişiklik ortaya çıksa da bu değişikliğin bize hiçbir zaman patolojik ve tıbbi

tedavilik bir durummuş gibi gözükmemesi çok önemli bir izlenimdir. Biz belirli bir zaman içinde bu durumun üstesinden gelineceğine inanır ve herhangi bir müdahaleyi faydasız hatta zararlı görürüz.

Melankolinin ayırıcı özellikleri, derin acılı bir yeis hali, dış dünyaya ilginin kesilmesi, sevme kapasitesinin kaybı, aktivitelerin inhibisyonu, ve kendini kınamaya, yermeye varan ve sanrısız cezalandırılma beklentisinde sonuçlanacak şekilde, kendine saygıda azalma halidir. Bu tablo, bir belirti hariç yasadaki benzer özelliklerle ele alındığında biraz daha anlaşılır olmaktadır. Yasda kendine saygıda bir bozulma yoktur ama diğer belirtiler melankoli ile aynıdır. Sevilen birinin kaybına bir reaksiyon olarak ağır bir yas, melankoli ile benzer acı veren zihinsel bir durumu, dış dünyaya ilginin kaybını-öleni anımsatmayacak şekilde-, ölenin yerini alacağı düşünülmediğünden yeni bir sevgi nesnesi edinme kapasitesinin kaybı, ölenle bağlantılı olmayan her etken çabadan vazgeçiş içerir. Ego'daki bu inhibisyon ve sınırlanmışlık diğer amaç ve ilgilere hiçbirşey bırakmayacak şekilde yasa adanmışlığın bir göstergesidir. Gerçekte, sadece yası nasıl açıklayacağımızı iyi bildiğimiz için bize bu durum patolojik gözükmez.

Melankoliyi aşağıdaki sunuşta zoraki herhangi birşey olduğunu düşünmüyorum. Gerçek (gerçeği test etme) sevilen nesnenin artık olmadığını göstermiştir ve libidonun bu nesneden geri çekilmesini gerektirmektedir. Bu gereksinim anlaşılabilir bir karşıt gücü ortaya çıkarır. İnsanların bağlanabileceği başka bir nesne olsa bile belli bir libidinal durumdan isteyerek hiçbir zaman vazgeçmemeleri evrensel olarak gözlenen bir durumdur. Bu karşıt güç o kadar yoğun olabilir ki gerçeklerden bir kopuş ortaya çıkar ve nesneye psikotik bir biçimde bağlanılır. Normal olarak gerçeğe uyum, savaşı kazanır. Bununla birlikte başlangıçta gerçeğin gerektirdiği şeylere uyulmaz. Gerçeğin dayattığı şeylerin üstesinden zaman ve enerji harcanması pahasına yavaş yavaş gelinir ve bu süre içinde ölen yakının varlığı mental olarak sürdürülmüş olur. Ölen objeye libidonun bağlı olduğu

Freud S. (1917) Mourning and Melancholia *Standard edition, Strachey J (Ed), Volume 14, Hogarth Press, London, 1964.

*Standard edition, Jones E. (Ed), Volume 4 Hogarth Press, London, 1956.

**A.Ü.Tıp Fak. Psikiyatri A.B.D

***A.Ü. Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi

herbir anı ve beklentiler tazelenir, bunlara ruhsal enerji yatırımı yapılır ve bu nesneden libidonun ayrışması tamamlanır. Gerçeğin gerektirdiği çok yavaş gerçekleşen bu acılı uzlaşmanın gerekliliğini mental ekonomi ile açıklama hiç de kolay değildir. Bu çekilen acı bize doğal gelir. Gerçek, egonun yas çalışması tamamlandığında, inhibisyondan kurtulacağı ve özgürleşeceğidir.

Şimdi yas hakkında öğrendiklerimizi melankoliye uygulayalım. Bir kısım vakada melankolinin de sevilen bir nesnenin kaybına karşı bir reaksiyon olabileceği açıkça görülür. Nedenlerin farklı olduğu yerde ise insan daha ideal (Düşünsel) tipte bir kaybın var olduğunu anlayabilir. Nesne muhtemelen gerçekte ölmemiştir, fakat sevilen bir nesne olarak yitirilmiştir. Diğer bir kısım vakada ise bir kayıp yaşandığını fark ederiz ancak neyin kaybedildiğini anlayamaz ve kolaylıkla hastanın de neyi kaybetmiş olduğunun bilincinde olmadığı duygusuna kapılırız. Gerçekten de, hasta melankoliye neden olan kaybın farkında olsa ve kimi kaybettiğini bilse bile kendi içinde neyi kaybettiğini anlayamaz. Bu melankolinin bir şekilde, sevilen bir nesnenin yasadan farklı olarak, (yasda kayıpla ilgili bilinçdışı birşey yoktur) bilinçdışı kaybı ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Yas içinde biz, egoyu meşgul edici yas uğraşısının neden olduğu inhiye bir durumda ve ilgilerini kaybetmiş olarak buluruz. Melankoli de bilinmeyen kayıplar benzer bir uğraşta sonuçlanır ve bu kayıplar egonun melankolik inhibisyonundan sorumludur. Sadece, bu inhibisyona neden olan ve melankolisi bu derece meşgul eden, tüketen şeyin ne olduğunu anlayamamız bizi şaşırtmaktadır. Melankolikler benlik saygısında alışılmadık bir düşüş ve egoda büyük ölçüde bir zayıflama gibi yas içinde rastlanmayan bazı farklı belirtiler sergilerler, Yasda dünya, melankolide ise ego değersiz ve boş hale gelmiştir. Hasta, bize kendi egosunu değersiz, beceriksiz-başarısız, alçak olarak sunar, kendini kınar, kötüler, kovulmayı ve cezalandırılmayı bekler. Kendi kendini alçaltır, ve yakınları ile son derece değersiz biri ile ilişkilerinden duymuş oldukları hoş olmayan duyguları paylaşmaya başlar. Kendisinde herhangi bir değişikliğin olduğunu görmese de eleştirilerini geçmişine de yöneltir ve hiçbir zaman iyi olmadığını ilan eder bu aşağılık sanrıları ile ortaya çıkan tablo uykusuzluk, beslenmeyi reddetme ve her canlıyı hayata bağlayan yaşam içgüdüsünü yok etme ile tamamlanır.

Hem bilimsel ve hem de terapötik olarak, kendisine bu suçlamaları yapan hastaya söylediklerinin aksini söylemek boşunadır. Kesinlikle o öyle ya da böyle haklıdır ve birşeyleri

kendisine görüldüğü biçimiyle tanımlar. Gerçekten, biz onun bazı sözlerini herhangi bir yorum yapmadan onaylamakla yükümlüyüzdür. O gerçekten söylediği gibi ilgilerini yitirmiş, sevemiyen, herhangi birşeyi başaramayan biridir. Fakat, bildiğimiz gibi bunlar yas çalışmasına benzeyen ama bize anlaşılmaz gelen egoyu tüketen uğraşının (Internal work) etkisine ikincildir. Hasta bize, diğer kendini suçlamalarında da haklı görünür; sadece hakikati görmedis melankolik olmayanlardan daha keskin gözlere sahiptir. Kendini eleştiriciliğin arttığı dönemler içinde iken, adı, egoist, haysiyetsiz, özgürlüğünü yitiren, tek amacı kendi doğasındaki zayıflığı gizlemek olan biri olarak tanımlar. Bu bildiğimiz kendini tanıma olabilir; ancak bu insan böyle bir hakikati kabullenebilir olmadan önce niye hastalanmamıştır. Kendisi hakkında böyle fikirlere olan ve başkalarına bahseden biri için doğruyu mu söylüyor, kendisine haksızlık mı ediyor şüphesi doğmuyorsa o kişi hastadır. Eğer ki hasta değilse, değerlendirebildiğimiz ölçüde kendini alçaltmanın derecesi ve gerçekler arasında bir uyumsuzluğun olduğunu görmek pek de zor değildir. İyi, kabiliyetli, dürüst bir kadın, melankoli geliştirdikten sonra gerçekten değersiz birine göre kendisinden daha iyi bahsetmeyecektir. Gerçekten ilkinin hastalığa yakalanma olasılığı, kendisi için söyleyeceğimiz pek de iyi şeyler olmayan ikinciden daha fazladır. Sonuç olarak, melankoliklerin normal bir şekilde kendini kınayan ve vicdan azabı çeken bir insan gibi davranmadığı aklımıza yer etmelidir. Diğer insanların karşısında utanç duyma, normal olanı herhangi birşeyden daha fazla karakterize eder ve melankoliklerde bu ya hiç yoktur ya da en azından belirgin değildir. Melankolikde, kendine maruz bırakmada doyum bulan tam tersi zorlayıcı konuşkanlık hali dikkat çekebilir.

Melankolik için kendisini acıklı karalamasının başkaları için doğru olup olmaması pek değer taşımaz. Bu onların ruh halini tam olarak gösteren bir durumdur. Kendilerine saygılarını yitirmişlerdir ve bunun için iyi sebepleri vardır. Bizim sonradan çözümü zor bir sorunu ortaya getiren bir çelişkiyle karşı karşıya kalışımız doğrudur. Yas ile kurulan bir benzetme bizi, bunların bir nesneye dair kayıp yaşadıkları sonucuna ulaştırmaktadır; bu kişiler Egoarı ile ilişkili bir kayba işaret eden şeylerden söz etmektedirler.

Bu çelişkiye girmeden önce, bir an için melankolinin egonun yapısında nelere malolduğuna bakalım, egonun bir yanı diğer yanının sorumluluğunu üstlenir, onu eleştirir ve nesnesi gibi ele alır. Ego'dan ayrılan parçanın bağımsızlığını başka koşullarda da göstereceğini destekleyen

gözlemlerimiz bulunmaktadır. Bu parçayı egonun geri kalanından ayırdetmek için gerçekçi nedenlerimiz olacaktır. Tanımaya başladığımız bu parça "vicdan"dır. Gerçeği değerlendirme ve bilincin sansür görevi ile birlikte vicdan, egonun temel yapıları arasında yer alır ve bu yapının tek başına hastalanabileceğini gösteren kanıtlarımız vardır. Melankolide en belirgin özellik morâl zeminde egonun yetersiz bulunmasıdır. Hasta kendini değerlendirenken bedensel sağlıksızlığı, çirkinliği, güçsüzlüğü veya sosyal yetersizliği ile pek de ilgili değildir. Onun korkuları daha çok malını, mülkünü, ve eski konumunu yitirip beş parasız kalmakla ilgilidir.

Yukarda sözü edilen çelişkiyi anlamamızı sağlayan bir gözlemimiz vardır. Bir melankoliğin kendine yönelik çok ve çeşitli suçlamaları sabırla dinlenecek olursa, bunların en şiddetlilerinin hastanın kendisine değil, önemsiz değişiklikler yapılarak hastanın sevdiği veya sevmesi gereken başka birisine uygun düştüğü anlaşılır. Gerçekler incelendiğinde bu varsayım doğrulanabilir. Böylece klinik tablonun anahtarını elde etmiş oluyoruz: Kişinin bir sevgi nesnesine yönelik kinamaları kendi egosuna doğru yön değiştirir.

Kendisi gibi yetersiz bir eşe bağlı kaldığı için kocasına acıyan kadın, aslında bir biçimde kocasını yetersizlikle suçlamaktadır. Bunların arasında birkaç tane gerçek kendini suçlama serpiştirilmiştir. Bunlar diğerlerini maskeleyerek gerçek durumun açıklığa kavuşmasını olanaksız kılmaktadırlar ve dahası bunlar sevginin yitirilmesine neden olan çatışmadan türemektedirler. Bu şekilde düşünüldüğünde hastanın davranışları daha anlaşılır hale gelmektedir. Kendileri ile ilgili olarak söyledikleri her alçaltıcı söz, aslında bir başkası ile ilgili olduğundan yakınmalarından utanma veya bunları gizleme gereksinimi duymazlar. Dahası, çevrelerindeki insanlara karşı, böylesine değersiz bir insandan beklenebilecek alçakgönüllü ve boyun eğici davranışlar göstermezler aksine hem onların başlarına bela olurlar, hem de önem verilmemesi ve haksızlığa uğramış gibi davranırlar. Davranışları ile ifade ettikleri tepkiler, belirli bir süreç sonucunda ezik melankolik pişmanlığa dönüşmüş olan ölkeden kaynaktandır.

Bu süreci anlamak kolaydır. Geçmişte bir nesne seçilmiş, libido özel bir insana bağlanmıştır. Daha sonra, bu sevilen kişi tarafından reddedilme veya onunla ilgili bir hayal kırıklığı nedeni ile nesne ilişkisi yıkılmıştır. Bazı koşullar altında, sonuçta normal olarak libido bu nesneden geri çekilip başka bir nesneye yatırılmamıştır. Nesne yatırımı, direnci

düşük olduğu için sona ermiş ancak serbest libido başka bir nesneye yatırılmayıp Ego'nun içine geri çekilmiştir. Libido burada, terk edilmiş nesne ile özdeşim amacına yönelik olarak kullanılmıştır. Nesnenin gölgesi ego'nun üzerine düşmüş ve ego terk edilmiş nesneymiş gibi davranılmaya başlanmıştır. Bu yolla, nesne yitimi ego yitimine dönüşmüş, ego ile sevilen kişi arasındaki çatışma ise özdeşim nedeniyle değişmiş ego ile, egonun gerçek etkinlikleri birbirlerinden ayrılmıştır.

Böyle bir sürecin ön koşulları ve sonuçlarına ilişkin bazı çıkarımlar yapılabilir. Bir yandan sevilen nesneye güçlü bir bağlılığın olması, öte yandan nesne yatırımının sağlam olmaması gerekir. Otto Rank'ın belirttiği gibi, bu çelişki, nesnelere yönelimin narsisistik bir temeli olduğunu ve bu nedenle engellerle karşılaşıldığında nesnelere yapılan yatırımın narsisistik düzeye gerilediğini düşündürmektedir.

Nesne ile yapılan narsisistik özdeşim, erotik boşalmanın yerine alır, dolayısı ile, sevilen kişiyle çatışma yaşanmasına karşın sevgi ilişkisinden vazgeçilmesi gerekmez. Nesne-sevgisi yerine özdeşimin konması, narsisistik sevgilerde önemli bir mekanizmadır; Karl Landauer (1914) yakınlarda bir şizofreni olgusunun iyileşme sürecini anlatırken buna işaret etmiştir. Bu bir nesne-seçimi biçiminden orjinal narsisizme regresyonu temsil etmektedir. Daha önce başka yerlerde de belirttiğim gibi özdeşim, egonun, kendi dışındaki nesnelere yönelmesinde ilk aşamayı oluşturur. Kendi dışındaki bir nesnenin seçimi doğal olarak bir ambivalansı taşır ve ego, bu nesneyi libidinal gelişimin içinde bulunduğu oral veya cannibalistic döneme uygun olarak yiyip yutarak içe almayı ister. Abraham, melankolinin ağır formlarında görülen beslenmeyi reddetme davranışını bu süreçlerle bağdaştırmakta kuşkusuz haklıdır.

Kuramımızın sonucu olması beklenen, melankoli (veya buna benzer bir durum) gelişime olasılığının narsisistik tipte nesne yönelimine-seçimine bağlı olması varsayımı ne yazık ki henüz gözlemler ile doğrulanmamıştır. Bu yazının giriş tümcelerinde, bu çalışmanın dayandığı ampirik malzemenin gereksinimlerimize yetmediğini itiraf etmiştim. Gözlem sonuçları ile çıkarımlarımızın birbirleri ile uyuştuğunu düşünseydik, melankoliye ilişkin tanımımıza libidonun nesneye yatırımından yine narsisistik oral döneme regresyonu duraksamadan aktardık. Transferans nevrozlarında da nesne ile özdeşim yapılmasına sık rastlanır; aslında bu özellikle histeride belirti oluşturma (Symptom formation)nın çok görülen mekanizmalarından

biridir. Ne var ki, narsisistik ve histerik özdeşimler arasındaki fark şudur: İlkinde nesneye-yatırım terk edilirken, ikincisinde kalıcıdır ve etkisini sürdürür (belirli izole davranışla ve bağlantılarla sınırlı kalmasına karşın). Her iki durumda ve transferans nevrozlarında özdeşim, sevgi anlamına da gelebilecek, ortak birşeyin olduğunun ifadesidir. Narsisistik özdeşim bu ikisinin daha erken görülenidir ve üzerinde daha az çalışılmış bir durum olan histerik özdeşimi anlayabilmemiz için yol gösterir.

Dolayısıyla melankoli bazı özelliklerini yastan, diğer bazı özelliklerini ise narsisistik tipte nesne seçiminden narsisisme doğru olan regresyon sürecinden ödünç alır. Melankoli bir yanda yas gibi, sevgi nesnesinin gerçek yitimine karşı bir tepkidir. Aynı zamanda bunun da ötesinde, melankolinin normal yasta bulunmayan veya varsa bile onu daha ileride patolojik yasa dönüştüren bir belirleyicisi vardır. Bir sevgi nesnesinin yitilmesi sevgi ilişkilerindeki ambivalansın açığa çıkması için kusursuz bir fırsattır. Obsesyoneel nevroza yakınlık varsa, ambivalansa bağlı çatışma, yasa patolojik bir ton verir, yas tutanın nesnenin yitimi için kendini suçlaması, buna kendisinin neden olduğunu düşünmesine yol açar. Sevilen bir kimsenin ölümünden sonra gelişen böyle obsesyoneel depresyon durumları bize, libidonun regresif içe çekilmesinin olmadığı durumlarda, ambivalansa bağlı çatışmanın tek başına nefer yaratabileceğini göstermektedir. Melankolide, hastalığa yol açan durumlar, çoğu zaman ölüm yolu ile olan bir yitim ötesinde, bireyin hafife alındığı, ihmal edildiği, hayal kırıklığına uğradığı, dolayısıyla ilişkili sevgi ve nefret gibi karşıt duyguların girdiği veya önceden var olan ambivalansın güçlendiği tüm durumları kapsar. Zaman zaman daha çok gerçek yaşantılardan, daha çok yapısal etkenlerden doğan ambivalansa bağlı bu çatışma, melankolinin göz ardı edilmemesi gereken önkoşulludur. Nesne için duyulan sevgi, nesnenin kendisi bırakıldığı halde vazgeçilemeyen sevgisi, narsisistik özdeşime sığınırsa, nefret devreye girip ikame edilen nesneyi kötüye kullanır, aşağılar, acı çektirir ve bundan sadistik doyum elde eder. Melankolide kişinin kuşkusuz tadını çıkardığı bu kendine eziyet etme davranışı, tıpkı obsesyoneel nevrozda buna karşı gelen fenomen gibi, bir nesneye bağlanmış ve tartıştığımız biçimlerde öznenin kendisine yönelmiş sadizm ve nefret eğilimlerinin doyumunu anlamına gelir. Her iki bozuklukta da hastalar nesneye yönelik düşmanlıklarını açıkça ifade etme gereksiniminden kaçınmak için kendini cezalandırma yolu ile nesneden intikam almaya, hastalıkları yolu ile sevdiklerine acı çektirmeyi başarırlar. Ne de olsa hastanın duygusal

bozukluğuna neden olan, hastalığının merkez olduğu kişi genellikle bireyin yakın çevresinde bulunur. Melankoliğin nesnesine erotik yatırımı böylece iki yönlü değişimden geçmiştir. Bir bölümü özdeşime gerilemiş ama diğer bölümü ambivalansa bağlı çatışmanın etkisi altında, o çatışmaya daha yakın olan sadizm dönemine geri taşınmıştır.

Melankoliyi bunca ilginç ve tehlikeli kılan intihar eğilimi bilmecesini tek başına çözen bu sadizmdir. Egonun, dürtüsel yaşamın doğup geliştiği ilkel durumu olarak bildiğimiz kendine yönelik sevgisi o denli büyük ve yaşama yönelik bir tehdit karşısında olağan korkunun içinde açığa çıkan narsisistik libidonun miktarı o denli fazladır ki, egonun kendi yıkımına nasıl razı olabildiğini anlamak mümkün değildir. Uzun zamandır, intihar eğilimi olup da başkalarına yönelik öldürücü dürtülerini kendine doğru çevirmemiş bir nevrotiğin var olmayacağını biliyoruz, ancak ne tür güçlerin karşılıklı etkileşiminin böylesi bir amacı infaza taşıyabildiğini açıklamamıştık. Bugün, melankolinin analizi, egonun ancak dış dünyadaki nesnelere özgün tepkisini simgeleyen ve bir nesne ile ilişkili olan düşmanlığını kendine yöneltmesi, kısacası nesne-yatırımına dönerek kendine bir nesne gibi davranması durumunda kendisini öldürebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla nesne-seçiminden gerileyerek nesneden kurtulmakta birlikte yine de nesne ego dan daha güçlü olduğunu kanıtlamıştır. Birbirine zıt durumlar olmakla birlikte güçlü bir aşk duyulduğunda da, intiharda da, tümüyle farklı yollarla da olsa nesnenin gücü egonunkini aşmıştır.

Daha önce söz edilen, melankolideki ağır fakirleşme korkusuna gelince, bunun da yolundan çıkan ve regresif bir anlamda değişikliğe uğrayan anal erotizmden türediği düşünülebilir.

Melankoli, bizi çözümünü bulduğumuzda kısmen kurtulabildiğimiz başka sorunlarla da karşılaştırır. Belirli bir süre sonra önemli bir iz bırakmadan geçmesi, yas ile ortak özelliklerindedir. Yasta zaman ayrıntılı bir gerçeği değerlendirme yapılması için gereklidir ve bu iş tamamlandığında ego libidoyu yitirilen nesneden kurtarmayı başarabilir. Melankolinin gidişi sırasında egonun hep benzer işlerle uğraştığını düşünür, olayların ekonomik yanını gözardı ederiz. Melankolideki uykusuzluk, uyku için gerekli olan yatırımların içe çekilemediğini gösterir, Melankoli karmaşası, açık bir yara gibi yatırımsal enerjii -transferans nevrozlarında "karşıt yatırım dediğimiz türden- tüm yönlerden kendine çekerek egoyu tümüyle boşaltır. Bu egonun uyuma isteğine karşı olan direnci kolaylıkla açıklar.

Ruhsal olarak açıklanamayan biçimde olasıfıkta bedensel etkenlere bağılı olarak akşama doğru durumda bir düzelme olur. Bu da egoya yönelik yalnızca narsisistik bir darbenin, nesneden bağımsız bir yitimin melankoli tablosunu ortaya çıkarmaya yetmeyebileceğı, toksinlere bağılı olarak ego-libido da oluşan bir yoksullaşmanın, hastalığın bazı formlarını oluşturup oluşturmadığı sorusunu akla getirmektedir.

Melankolinin en dikkate değer ve en açıklanması güç özelliklerinden birisi de, belirtileri bakımından, tümüyle karşıt bir durum olan maniye dönüşme eğilimidir. Bildiğimiz kadarı ile bu her melankolide görülmeyen bir durumdur. Melankoli, bazı olgularda mani belirtilerinin görülmediğı veya hafif görüldüğü aralıklarda tekrarlayıcı biçimde ortaya çıkabilir. Diğer olgularda ise melankolik ve manik dönemler döngüsel bir delilik varsayımına yol açacak biçimde düzenli olarak birbirlerini izleyebilirler. Psikanalitik yöntem bu olgularda bir çözüme ulaşmış ve birkaçında terapötik bir düzelme sağlamış olmasaydı, bu olguların ruhsal kaynaklı olmadığı düşünülebilirdi. Dolayısı ile, melankolinin analitik açıklamasını, maniyi de kapsayacak biçimde esnetmek yalnızca olası değil aynı zamanda zorunludur.

Bu girişimin başarılı olacağına dair tatminkar birşeyler söyleyemiyorum. Üzerinde durulması gereken iki şey var : İki psikanalitik açıdan bizde uyanan bazı fikirler, ikincisi ise genel ekonomik yaşantı meselesidir. Bazı psikanalitik araştırmacılar, içerik bakımından maninin melankoliden farklı olmadığını, her iki bozukluğun da aynı 'karmaşa' ile boğuştuğunu, ancak melankolide ego bu karmaşaya boyun eğerken, manide üstesinden gelmeyi veya bir kenara itmeyi başarabildiğı izlenimini edinmişlerdir. Ayrıca bize normal mani modelini veren neşe, coşku veya zafer gibi bütün durumlar, aynı ekonomik koşullara dayandığı görülmektedir. Uzun süredir oluşan ve biriken büyük miktarda bedensel enerji, herhangi bir nedenle birden gereksiz duruma gelmekte ve farklı yollarla boşaltılması olanağı ortaya çıkmaktadır. Örneğin fakir bir adamın büyük miktarda para sahibi olup, günlük ekmeğini düşünmekten kurtulması, uzun ve çetin bir uğraş sonrası başarıya ulaşılması veya insanın uzun süredir baskısını sürdüren zorluklardan bir anda kurtulması gibi. Bütün bu durumlarda, tıpkı manide olduğu gibi bir keyif ve neşenin ortaya çıktığı ve melankolideki çökkünlük ve inhibisyonun tersine her türlü etkinliğe hazır ve hevesli olunduğı görülür. Maninin böyle bir zaferden başka bir şey olmadığı, ancak burada egonun üstesinden geldiğı veya yendiğı şeyin gizli

olduğunu öne sürebiliriz. Benzer durumlardan biri olan alkolik entoksikasyonun açıklaması da aynıdır. Toksinlerin etkisiyle bastırılmış enerjinin harcanması duraklamıştır. Genellikle böyle manik durumdaki bir kimsenin hareket etmektен zevk alması neşeli olmasına bağlanır. Bu yanlış kanının düzeltilmesi gerekir. Gerçekte, bireyin mental ekonomisinde yukarıda anlatıldığı biçimde bir değişiklik meydana gelmiş olması nedeniyle hem keyifli hem de hareketlerinde serbesttir.

Bu iki belirtiyi bir arada ele aldığımızda şunu buluruz. Manide ego nesnenin yitiminin (veya bu yitimin yasının ya da belki nesnenin kendisinin) üstesinden gelmiştir ve dolayısıyla melankolinin egodan çektiğı karşı yatırım payı açığa çıkmıştır. Dahası, manik kişi, aç bir adam gibi, yeni nesne yatırımları ararken çektiğı acının nedeni olan nesneden kurtuluşunu sergilemektedir.

Bu açıklama akla yakın görünmekle birlikte hem çok belirsizdir hem de yanıtlanması gereken yeni sorun ve kuşklar doğurmaktadır. Net bir açıklama sağlanmasını beklemediğimiz halde bunları da tartışmaktan kaçınmayacağız.

Öncelikle, normal yasta nesne yitimi ile başedilir ve bu sürede egonun tüm enerjisi tüketilir. O halde neden bu sürecin sonunda ekonomik durumun bir zafer dönemine girdiğı görülmez? Bu itirazı hemen yanıtlayamıyorum. Ayrıca yasin kullandığı ekonomik yolları bilmiyoruz. Bu noktada bir varsayımdan yararlanabiliriz. Libidonun yitik nesne ile bağlantısını gösteren her bir anı ve beklenti, insanı, nesnenin artık var olmadığı gerçeğı ile yüzleştirir ve ego aynı kaderi paylaşıp paylaşmayacağı sorusu ile karşı karşıya geldiğinde sağ kalmış olmaktan sağladığı narsisistik doyumun etkisi ile kendini yitirilmiş nesneden ayırmaya razı olur. Bu ayrılma işi o denli yavaş ve aşamalıdır ki, bittiğinde açığa çıkan enerji de dağılıp gitmiştir.

Yasla ilgili bu varsayımdan yola çıkarak melankolide görülen işleyişi açıklamaya çalışmak gerekir. Ancak daha başlangıçta belirsizlikle karşılaşırız. Buraya dek, melankoliye topografik bakış açısından yaklaşmadık ve ne tür ruhsal dizgelerin kullanıldığını irdelemedik. Vaz geçilen nesne yatırımlarına ilişkin hangi ruhsal süreçler işlemektedir, hangileri özdeşim yolu ile egodaki ikameleriyle bağlantıdadır? Verilebilecek en kolay yanıt nesnenin bilinç dışındaki sunumunun libido tarafından terk edilmiş olduğu olur. Ne var ki, gerçekte bu sunum sonsuz sayıda tek tek izlenimden (veya bunların bilinç dışı izlerinden) oluşmaktadır ve libidonun geri çekilmesi, bir anda değil yasta olduğu gibi uzun sürede ve aşamalı olarak

gerçekleşebilecek bir süreçtir. Farklı noktalarda aynı anda mı başladığına, yoksa belirli bir sıra mı izlediğine karar vermek güçtür. Analizlerde, anıların önce birinin sonra bir diğerinin harekete geçtiği ve her defasında farklı bir bilinçdışı kaynaktan da olsa aynı usandırıcı monotonluktaki ağıtların yakıldığı görülmektedir. Ego için, nesnenin bir ayrı bağ ile güçlendirilmiş böylesine büyük bir anlamı yoksa, yitirilmesi ne yasa ne de melankoliye yol açacaktır. Libidonun böyle azar azar ayrılması, olasılıkla aynı ekonomik durum ile desteklenmesi ve her ikisinde de aynı amaca hizmet etmesi bakımından yas ve melankoliye benzer.

Görüldüğü gibi melankolide normal yasın ötesinde bir şey vardır. Melankolide, nesne ile olan ilişki basit olmayıp, ambivalansa bağlı çatışma nedeni ile karmaşıklaşmıştır. Ambivalans, ya yapısaldır yani o, egonun her sevi ilişkisinin bir ögesidir veya nesneyi yitirme tehdidine ilişkin yaşantılardan gelişmektedir. Bu nedenle melankoliye yol açan nedenler genellikle çok daha geniş kapsamlıdır. Melankoli de nesne üzerinde sevgi ve nefretin çarpıştığı sayısız farklı mücadeleler verilir. Bir kısmı libidoyu nesneden ayırmaya çalışırken diğerleri saldırı karşısında libidonun konumunu korumaya çalışır. Bu mücadelelerin tek yeri nesnelere anı izlerinin yer aldığı bilinç dışıdır. Yasta ise libidoyu kurtarma çabaları aynı dizge içinde yapılır ancak, bu süreçlerin bilinç öncesinden bilince doğru normal yoldan gitmesine hiç bir engel yoktur. Melankolide bu yol çeşitli nedenlerle kesilmiştir. Yapısal ambivalans doğası gereği bastırılanlar arasında yer alır. Nesneyle ilgili örseleyici yaşantılar başka bastırılmış malzemenin harekete geçirmiş olabilir. Dolayısıyla melankoliye özgü belirtiler yerleşinceye dek, ambivalansa bağlı bu mücadelelerle ilgili herşey bilinçten uzak tutulur. Bu da, bildiğimiz gibi, sonunda nesneyi terkederken egoda daha önce çıkmış olduğu yere geri çekilen tehdit altındaki libidinal yatırımı içerir. Egoya kaçıp sığınan sevi, yok olmaktan kurtulur. Libidonun bu regresyonundan sonra bilinçli hale gelmesine izin verilen süreç, bilinçle egonun bir bölümü ile kritik aracı arasındaki çatışma olarak temsil edilir.

Sonuçta bilinç, melankoliye ilişkin olarak önemli ve iyileşmeyi sağlayacak özelliklerin farkında değildir. Ego böyle öfkeyle kendisini aşağılarken biz de hasta gibi, bunun nelere yol açabileceğini ve nasıl değişebileceğini anlamakta güçlük çekeriz. Melankoli ve yas süreçleri arasındaki temel benzerlikleri anlamak kolay olduğu için böyle bir işlevi bilinç dışı süreçlere atfetmek mümkündür. Yasta, egonun nesneyi bırakıp yaşamayı

sürdürmesinin desteklemesine benzer biçimde her ambivalan mücadelede nesne küçük düşürülerek, ona leke sürülerek hatta öldürmeye çalışırcasına libidonun nesne ile olan bağları gevşetilmeye çalışılır.

Bilinçdışındaki bu süreç öfke tükendiğinde veya nesnenin değersizliği kabul edilerek terkedildiğinde sonlanabilir. Melankoliye sona erdiren bu süreçlerin hengisinin daha sık kullanıldığını ve olgunun gelecekteki gidışı üzerine nasıl etki edeceğini bilemiyoruz. Ego, kendisini nesneye üstün hissetmenin doyumunu yaşayabilir.

Bu açıklamaları kabul etsek bile aydınlanması gereken bir tek nokta kalmıştır. Melankoli sona erdiğinde mani, ortaya çıkış için gerekli ekonomik koşulları, melankoliyi idare eden ambivalansta bulmayı bekliyor ve bu görüşü çeşitli başka anlamlarda kurduğunuz benzerliklerle destekliyorduk. Ancak, beklentilerin önünde eğilmesi gereken bir gerçek vardır. Melankolinin 3 ön koşulundan -nesne yitimi, ambivalans ve libidonun egoya regresyonu- ilk ikisi ölümden sonra görülen obsesyonel kendini suçlamalarda da görülür. Bu olgularda çatışmanın kaynağı kuşkusuz ambivalanstır ve çatışma sona erdiğinde manik bir ruhsal duruma ilişkin herhangi bir iz kalmaz. Böylece sonuçtan sorumlu olan, tek başına üçüncü etkidir. Önceleri bağlı durumda bulunan, melankoli sona erdiğinde serbestleşerek maniyi doğuran yatırım birikimi, libidonun narsisizme regresyonu ile bağlantılı olmalıdır. Melankolinin, nesne ile mücadelesinde ortaya çıkan çatışma, olağan üstü şiddetli bir karşı-yatırımı gerektiren ağırlı bir yara gibi etki eder. Bu noktada yine durmak, ve bedensel ağrı ve buna karşı gelen zihinsel ağrını ekonomik yapısını daha iyi anlayana dek maninin daha ileri düzeyde açıklamalarını ertelemek uygun olur. Bilindiği gibi, zihnin birbirine bağımlı karmaşık sorunları, başka bir soruşturmanın sonuçları yardımımıza yetişene dek bu tür soruşturmaları durdurmaya bizi zorlamaktadır.